

Eugene Ionesco în textele teoretice

Mihaela Zanet

Abstract

Pornind de la afirmația lui Eugene Ionesco: "Avangarda înseamnă libertate", lucrarea de față va încerca să demonstreze apartenența scriitorului la acest curent artistic, primul care a încercat să rupă toate barierele impuse de arta însăși, precum și modul cum acesta se raportează la avangardism în studiile sale teoretice. Că dramaturgul Eugen Ionescu a fost dublat de teoretician, este evident din mulțimea articolelor sale critice în care își expune pe larg concepțiile asupra artei în general, a curentelor artistice și a modului cum acestea se reflectă în arta dramatică, exemplificand cu propriile creații.

Vorbind despre teoriile sale dramatice, autorul afirmă că acestea nu au precedat creația artistică, fiind doar rodul acesteia, ceea ce a condus deseori la modificarea lor.

În demersul său teoretic, autorul pornește de la concepția despre misiunea artistului care trebuie să facă din opera sa un mijloc de a rosti propriul adevăr, indiferent prin ce formă.

Consider ca fiind esențială opinia acestuia conform căreia în orice operă de artă accentul cade pe originalitate și, de aceea, autorul nu poate fi tributary unor considerații de ordin exterior cum ar fi popularitatea sau nevoia de a ilustra o ideologie, militând pentru libertatea totală în artă. Acesta este și punctul de întâlnire între concepția artistică a lui Eugene Ionesco și curentul avangardist care promova libertatea artistului de a-și alege mijloacele de expresie, chiar cu riscul de a scandaliza publicul sau critica literară.

Lucrarea va urmări modul în care nevoia de independență artistică l-a condus pe autor spre orizonturi încă neexplorate în teatru, considerat domeniul unde se poate îndrăzni totul. Inovația sa se reflectă în primul rând asupra mijloacelor de expresie, cuvântul fiind considerat insuficient în a surprinde toate semnificațiile și astfel completat prin mijloace vizuale, continuat prin joc și pantomima.

Cuvinte-cheie

teatru, originalitate, ideologie, Ionesco, avangardism

Teatrul lui Eugene Ionesco a primit nenumărate interpretări critice fiind considerat, pe rând, teatru de avangardă, antiteatru, farsă, teatru abstract sau nonfigurativ. Vorbind despre piesele sale, autorul afirmă că nu și-a dorit să facă antiteatru, ci teatru, dar un teatru liber în care personajele „rătăcesc în incoerență, neposedând nimic în afară de angoasele, de remușcările, de eșecurile lor, de golul vieții lor”. [1]

Că dramaturgul Eugen Ionescu a fost dublat de teoretician, este evident din mulțimea articolelor sale critice în care își expune pe larg concepțiile asupra artei în general, a curentelor artistice și a modului cum acestea se reflectă în arta dramatică, exemplificand cu propriile creații.

Vorbind despre teoriile sale dramatice, autorul afirmă că acestea nu au precedat creația artistică, fiind doar rodul acesteia: „E destul să scriu o nouă piesă de teatru, și punctul meu de vedere poate fi profund modificat. Se întâmplă să fiu obligat să mă contrazic și să nu mai știu dacă gândesc întotdeauna ceea ce gândesc.”[2]

În demersul sau teoretic, autorul pornește de la concepția despre misiunea artistului: ”Problema ce trebuie să se pună pentru un autor este așadar pur și simplu de a descoperi adevăruri și de a le rosti. Iar modul de a spune este, firește, neașteptat, deoarece însăși această rostire este, pentru el, adevărul. El nu-l poate spune decât pentru sine. Tocmai întrucât îl rostește pentru sine, el îl rostește pentru ceilalți.” [3]

Este esențială concepția acestuia conform căreia în orice operă de artă accentul cade pe originalitate și, de aceea, autorul nu poate fi tributar unor considerații de ordin exterior cum ar fi popularitatea sau nevoia de a ilustra o ideologie. „O operă de artă, deci și o operă teatrală, trebuie să fie o adevărată intuiție originală, mai mult sau mai puțin profundă, mai mult sau mai puțin vastă, după talentul sau geniul artistului, însă neapărat o intuiție originară ce nu datorează nimic altcuiva decât sieși.” [4]

Popularitatea creației artistice autentice nu trebuie să fie, în concepția lui Eugene Ionesco nici deziderat și nici consecință atâta timp cât, prin originalitatea ei, opera artistică vine în contradicție cu expectanțele publicului larg: „De altfel, o creație artistică este, prin chiar noutatea ei, agresivă, spontan agresivă; ea merge împotriva publicului... ea indignează prin îndrăzneala ei, care este ea însăși o indignare.” [5] Fără a se teme de lipsa popularității, artistul afirma: „eu concep foarte bine un teatru fără public” [6], arătând că publicul va urma, mai devreme sau mai târziu, o piesa valoroasă, fără a fi necesar în acest scop să I se facă anumite concesii.

Originalitatea devine astfel, pentru orice autor, scopul afirmării: „Când un autor scrie o operă, o piesă de teatru, de pildă, el are... impresia... că duce o luptă, că, dacă el însuși are ceva de spus, este pentru că ceilalți n-au spus bine acest lucru, și că vrea să spună ceva nou.” [7], iar unicitatea e consecința firească: „O viziune nu se exprimă decât prin mijloacele de expresie care-i convin, în așa măsură încât ea este însăși expresia aceea unică”. [8]

De aici apare nevoia artistului de libertate absolută, refuzând constrângerile de orice fel, chiar și pe cele ale ideologiei. Dacă pentru artă în general ideologia este o constrângere ca atâtea altele, aceasta i se pare cu atât mai periculoasă în teatru care ar trebui să fie un tărâm al celei mai mari libertăți. Teatrul, afirmă

dramaturgul, a devenit locul celei mai mari constrângeri, al unui sistem înțepenit. În opinia sa, teatrul este locul unde se îndrăznește cel mai puțin, deși potențialul este maxim. Autorul se arată refractar față de orice constrângere: „Nu vreau să am alte limite decât cele ale posibilităților tehnice... mi-am propus, în ce mă privește, să nu recunosc alte legi decât cele ale imaginației mele”. [9]

Departe de a se integra unor principii ale majorității, dramaturgul pledează pentru originalitate ca singur pivot al actului creator. Când acest fapt îi cere să utilizeze în piesele sale elemente de circ, el nu se ferește cu repulsie temându-se că teatrul sau ar putea fi considerat minor sau chiar prea popular, ci afirmă îndrăzneț: „Cu atât mai bine: să integrăm circul”...

Nevoia artistului de libertate totală, este, de fapt, nevoia de identitate și astfel acesta se apropie de mișcarea de avangardă pe care definește ca nevoia de libertate. În concepția sa, avangarda înseamnă opoziție și ruptură și este caracterizată prin exigență și dificultate. Prin urmare, teatrul de avangardă este teatrul unei minorități, deci un teatru nepopular. Fără a se teme de lipsa popularității, autorul declară că lipsa publicului i se pare foarte normală în noul teatru, deoarece teatrul popular înseamnă trivializare, simplificare, un teatru rudimentar.

Referindu-se la piesele proprii, Ionesco afirma că, prin intermediul acestora, a dorit să se lupte cu o serie de prejudecăți, în special la nivel lingvistic, așa cum sunt: clișeele cele mai tocite ale limbii, banalitatea frazelor care, departe de a mai exprima ceva, ajung să deservească dorința individului de comunicare. Așa au apărut piese precum *Cântăreața cheala* sau *Lecția*.

O altă prejudecată privește acțiunea teatrală pe care autorul ar dori-o eliberată de elemente ce până atunci i se atribuiau în mod natural: intriga, cadrul istoric sau conflictul dramatic. Personajelor li se ia individualitatea pentru a fi doar măști.

Ce aduce în schimb Eugene Ionesco? – ceea ce el numește <<înnoire tehnică>> prin încercarea de a amplifica expresia teatrală” făcând să joace decorurile, accesoriile”. Inovația sa se reflectă în primul rând asupra mijloacelor de expresie, cuvântul fiind considerat insuficient în a surprinde toate semnificațiile și astfel completat prin mijloace vizuale, continuat prin joc și pantomima. Actorilor li se cere un joc simplificat pentru ca astfel personajul să plutească între personajul realist și marionetă, pentru ca actorul să nu intre în pielea niciunui personaj, jucându-se pe sine, oferind astfel o generalizare privind condiția umană în societatea modernă.

Note

- [1] Text pentru programul de la « Theatre du Nouveau Lancry », 1952.
- [2] Discurs de inaugurare a Convorbirilor de la Helsinki despre teatrul de avangarda, organizate de Institutul International de Teatru, iunie, 1959.
- [3] Ionesco, Eugene, *Note si contranote*, Editura Humanitas, Bucuresti, 1992, pp. 70-71.
- [4] *Idem*, p. 72.
- [5] *Discurs de inaugurare* a Convorbirilor de la Helsinki despre teatrul de avangarda, organizate de Institutul International de Teatru, iunie, 1959.
- [6] *Idem*.
- [7] Ionesco, Eugene, *Note si contranote*, Editura Humanitas, Bucuresti, 1992, p. 74.
- [8] *Idem*, p. 71.
- [9] *Idem*.

Bibliografie

- 1. Ionesco, Eugene, *Cântreața cheală*, Editura Humanitas, Bucuresti, 2007.
- 2. Ionesco, Eugene, *Note și contranote*, Editura Humanitas, Bucuresti, 1992.
- 3. Călinescu, Matei, *Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale*, Iași, Editura Junimea, 2006.
- 4. Gelu Ionescu, *Anatomia unei negații. Scrierile lui Eugen Ionescu în limba română (1927-1940)*, București, Editura Minerva, col. Universitas, 1991.